

ZAKŁAD SŁUŻBY KRYMINALNEJ

113

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Mirosław Śrubka • Barbara Waszkiewicz

POSTĘPOWANIE SPRAWDZAJĄCE
I POSTĘPOWANIE W NIEZBĘDNYM ZAKRESIE
(art. 307 i 308 kpk)

CENTRUM SZKOLENIA POLICJI

Legionowo 2014

Korekta, skład i druk:
Wydział Wydawnictw i Poligrafii
Centrum Szkolenia Policji w Legionowie
Nakład 70 egz.

Spis treści

Wstęp	5
Wykaz skrótów	6
1. Postępowanie sprawdzające	7
1.1. Istota i cele postępowania sprawdzającego	7
1.2. Zakres czynności wykonywanych w postępowaniu sprawdzającym	9
1.3. Dokumentowanie czynności wykonywanych w postępowaniu sprawdzającym	9
1.4. Czas trwania i sposoby zakończenia postępowania sprawdzającego	10
2. Postępowanie w niezbędnym zakresie	12
2.1. Istota i cel postępowania w niezbędnym zakresie	12
2.2. Zakres czynności wykonywanych w postępowaniu w niezbędnym zakresie	13
2.3. Czas trwania i sposoby zakończenia postępowania w niezbędnym zakresie	15
3. Przesłanki procesowe będące podstawą odmowy wszczęcia postępowania przygotowawczego i umorzenia postępowania w niezbędnym zakresie	17
3.1. Charakterystyka przesłanek procesowych	17
Bibliografia	22

Mając na celu przybliżenie słuchaczom szkolenia zawodowego podstawowego tematyki postępowania sprawdzającego i postępowania w niezbędnym zakresie (art. 307 i 308 kpk), przygotowaliśmy niniejszy materiał dydaktyczny.

Zawarliśmy w nim informacje dotyczące celu, zakresu, czasu trwania, sposobu dokumentowania wykonywanych czynności i sposobu zakończenia obu form postępowań.

Zwróciliśmy także uwagę na ujemne przesłanki procesowe, które są podstawą podejmowanych decyzji, co do sposobu merytorycznego zakończenia wykonywanych czynności.

Przygotowany materiał dydaktyczny jest zgodny z programem szkolenia zawodowego policjantów i do nich jest adresowany.

Pokładamy nadzieję, że niniejsza publikacja pomoże słuchaczom w zrozumieniu oraz przybliżeniu tak trudnej, a jednocześnie interesującej tematyki, jaką jest niewątpliwie postępowanie sprawdzające i postępowanie w niezbędnym zakresie.

Autorzy

Wykaz skrótów

- kk – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.).
- kks – Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 2013 r. poz. 186, z późn. zm.).
- kpk – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.).
- kkw – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557, z późn. zm.).
- reg. prok. – Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz. U. Nr 49, poz. 296, z późn. zm.).
- wytyczne KGP – Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (Dz. Urz. KGP z 2012 r. poz. 7, z późn. zm.).

1. Postępowanie sprawdzające

1.1. Istota i cele postępowania sprawdzającego

Postępowanie sprawdzające zostało zdefiniowane w art. 307 kpk. Jego istota polega na podejmowaniu przedsięwzięć mających na celu potwierdzenie informacji o popełnieniu przestępstw zawartych w zawiadomieniu, które dotarły do organów ścigania. Czynności te dają uprawnionym organom procesowym możliwość uniknięcia prowadzenia zbędnych postępowań przygotowawczych.

Należy mieć na uwadze to, że zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, czy to składne bezpośrednio u przedstawiciela uprawnionego organu procesowego, czy nadsyłane w formie pisemnej, są często impulsem danej osoby lub instytucji i mają charakter informacji o podejrzeniu zaistnienia przestępstwa. Niezależnie jednak od intencji zawiadamiającego o podejrzeniu zaistnienia przestępstwa, organy procesowe są zobowiązane do dokonania oceny pod kątem stwierdzenia, czy opisane zdarzenie nosi cechy przestępstwa i czy nie istnieją przesłanki ujemne do wszczęcia i prowadzenia postępowania przygotowawczego w tej sprawie. Tym samym na podstawie art. 307 kpk organy procesowe mają możliwość dokonania czynności zmierzających do wyjaśnienia, czy istnieje podstawa wszczęcia śledztwa lub dochodzenia.

Mówiąc o postępowaniu sprawdzającym, należy pamiętać, że może ono dotyczyć następujących płaszczyzn:

- 1) merytorycznej (np. czy zdarzenie, o którym zawiadomiono, rzeczywiście miało miejsce);
- 2) oceny prawnej (czy zaistniały czyn jest przestępstwem);
- 3) oceny procesowej (czy nie zachodzą przesłanki warunkujące niedopuszczalność postępowania, np. abolicja).

Jeżeli treść zawiadomienia o przestępstwie nie uzasadnia w sposób wystarczający podejrzenia popełnienia przestępstwa, to zgodnie z art. 307 § 1 i 3 kpk – w ramach postępowania sprawdzającego – uprawniony organ procesowy może:

- 1) zażądać uzupełnienia w wyznaczonym terminie danych zawartych w zawiadomieniu o przestępstwie; uzupełnienie danych zawartych w zawiadomieniu o przestępstwie może nastąpić również przez przesłuchanie w charakterze świadka osoby zawiadamiającej;
- 2) dokonać sprawdzenia faktów zawartych w zawiadomieniu o przestępstwie.

Wytyczne KGP określają zakres czynności wykonywanych w postępowaniu sprawdzającym. Z uregulowań § 6 ust. 1 wytycznych KGP wynika, że uzupełnienia informacji zawartych w zawiadomieniu o przestępstwie można dokonać między innymi poprzez przesłuchanie w charakterze świadka osoby zawiadamiającej, przy czym czynność ta może być dokonana tylko raz, chyba że osoba zawiadamiająca przed wydaniem postanowienia kończącego postępowanie sprawdzające sama zgłosi zamiar uzupełnienia swoich zeznań.

W § 6 ust. 2 wytycznych KGP czytamy, że w postępowaniu sprawdzającym, o którym mowa w art. 307 kpk, mogą być ponadto wykonywane w szczególności następujące czynności:

- 1) skierowanie do odpowiedniej instytucji pisemnego żądania udzielenia w wyznaczonym terminie informacji o określonym fakcie lub zdarzeniu;
- 2) przyjęcie od przedstawiciela pokrzywdzonej instytucji lub organu kontroli pisemnych lub ustnych i udokumentowanych w notatce urzędowej uzupełniających informacji;

- 3) zażądanie od zawiadamiającego przedstawienia w wyznaczonym terminie dodatkowych dokumentów albo informacji, niezbędnych dla prawidłowej oceny zdarzenia;
- 4) uzyskanie od osoby pokrzywdzonej kopii posiadanej przez tę osobę dokumentacji medycznej, istotnej dla oceny zdarzenia, którego dotyczy zawiadomienie o przestępstwie w szczególności skierowania do szpitala, innego zakładu opieki zdrowotnej lub osoby udzielającej świadczeń zdrowotnych poza zakładem, skierowania na badania diagnostyczne i konsultacje, zaświadczenia, orzeczenia, opinii lekarskiej, karty przebiegu ciąży oraz karty informacyjnej z leczenia szpitalnego;
- 5) skierowanie do prokuratora wniosku o wystąpienie do odpowiedniego podmiotu leczniczego o udostępnienie dokumentacji medycznej istotnej dla oceny zdarzenia, którego dotyczy zawiadomienie o przestępstwie, w szczególności dokumentacji medycznej indywidualnej wewnętrznej w postaci historii zdrowia i choroby oraz historii choroby, pod warunkiem, że potrzeba dostępu jest związana z celem prowadzonego postępowania;
- 6) skierowania do właściwej instytucji żądania przeprowadzenia kontroli w określonym zakresie;
- 7) udokumentowanie dla potrzeb postępowania przygotowawczego informacji uzyskanych w wyniku czynności operacyjno-rozpoznawczych.

Kolejnym aktem, w którym został zawarty zakres czynności wykonywanych w postępowaniu sprawdzającym, jest regulamin prokuratorski. Z uregulowań § 138 tego regulaminu wynika, że czynności, o których mowa w art. 307 § 1 kpk, mogą polegać w szczególności na:

- 1) zażądaniu od zawiadamiającego przedstawienia dodatkowych dokumentów lub informacji niezbędnych dla prawidłowej oceny zdarzenia, którego dotyczy zawiadomienie;
- 2) żądaniu przeprowadzenia kontroli w określonym zakresie;
- 3) zleceniu właściwemu organowi sprawdzenia faktów zawartych w zawiadomieniu;
- 4) żądaniu nadesłania dokumentacji lekarskiej dotyczącej osoby pokrzywdzonej;
- 5) przesłuchaniu w charakterze świadka osoby, która złożyła pisemne zawiadomienie o przestępstwie.

Z treści art. 307 § 5 kpk wynika, że postępowanie sprawdzające może być prowadzone nie tylko w sytuacji otrzymania oficjalnego zawiadomienia o przestępstwie, ale także jako czynności sprawdzające informacje, które nie stanowią zawiadomienia o przestępstwie. Ustawodawca określił te informacje jako informacje własne organów ścigania, które nasuwają przypuszczenie, że popełniono przestępstwo.

Kwestia takiej formy informacji o przestępstwie została uregulowana także we wspomnianych już wytycznych KGP. Z uregulowań § 6 ust. 3 wytycznych wynika, że w razie potrzeby weryfikowania informacji o przestępstwie uzyskanej z innego źródła niż zawiadomienie o przestępstwie, np. własnych informacji Policji nasuwających przypuszczenie popełnienia przestępstwa, sprawdzeń dokonuje się przede wszystkim poprzez wykonanie odpowiednich czynności operacyjno-rozpoznawczych, w terminach określonych w przepisach regulujących formy i metody wykonywania tych czynności.

Kwestia anonimowego zawiadomienia o przestępstwie oraz obowiązki prokuratora uregulowane zostały w § 139 przytaczanego już regulaminu prokuratorskiego. Czytamy tam, że wszczęcie śledztwa lub dochodzenia na skutek anonimowego zawiadomienia może nastąpić po uprzednim sprawdzeniu przytoczonych w nim okoliczności. Zawiadomienie takie prokurator może przekazać Policji lub innemu uprawnionemu organowi albo organom kontroli w celu sprawdzenia przytoczonych w zawiadomieniu okoliczności albo pozostawić je bez biegu.

1.2. Zakres czynności wykonywanych w postępowaniu sprawdzającym

Określając zakres czynności wykonywanych w postępowaniu sprawdzającym, należy pamiętać o tym, że organ procesowy nie może wykraczać poza ustalenia, które są niezbędne do podjęcia decyzji odnośnie wszczęcia lub odmowy wszczęcia postępowania przygotowawczego i nie może realizować celów postępowania przygotowawczego, zdefiniowanych w art. 297 kpk.

Opierając się na zapisie art. 305 § 1 kpk i art. 325a § 1 kpk, należy pamiętać, że niezwłocznie po uzyskaniu zawiadomienia o przestępstwie organ procesowy obowiązany jest wydać postanowienie o wszczęciu bądź odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego. Jednak w art. 303 kpk czytamy, że postanowienie o wszczęciu postępowania wydaje się dopiero wtedy, gdy organ procesowy nabierze uzasadnionego przekonania, że przestępstwo zostało popełnione.

Tak więc, mając do czynienia z informacją o przestępstwie, która okaże się być niewystarczająca do tego, aby wszcząć postępowanie przygotowawcze, zachodzi możliwość zażądania jego uzupełnienia w wyznaczonym terminie lub sprawdzenia faktów w tym zakresie. Tym samym ma tu zastosowanie procedura postępowania sprawdzającego zdefiniowanego w art. 307 kpk.

Na podstawie art. 17 § 1 kpk lub art. 151 kks należy pamiętać o tym, że w przypadku wystąpienia jednej z okoliczności wyłączających ściganie, określanych mianem ujemnych przesłanek procesowych, nie przeprowadza się postępowania sprawdzającego, a w sytuacji, kiedy podjęto już czynności w postępowaniu – należy je natychmiast zakończyć.

W postępowaniu sprawdzającym nie przeprowadza się czynności procesowych, z wyjątkiem przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie lub wniosku o ściganie oraz przesłuchania w charakterze świadka osoby zawiadamiającej, które ma na celu uzupełnienie danych zawartych w zawiadomieniu o przestępstwie.

W postępowaniu sprawdzającym nie przeprowadza się także dowodu z opinii biegłego, ani czynności wymagających spisania protokołu. Rodzaj tych czynności został określony w art. 143 § 1 kpk. Tak więc w postępowaniu sprawdzającym niedopuszczalnym jest m.in. przesłuchanie podejrzanego, świadka (poza przypadkiem omówionym wyżej), biegłego, kuratora, dokonanie oględzin, dokonanie otwarcia zwłok oraz wyjęcie zwłok z grobu, przeszukanie osoby, miejsca, rzeczy i systemu informatycznego, zatrzymanie rzeczy, otwarcie korespondencji i przesyłki, przyjęcie poręczenia itd.

1.3. Dokumentowanie czynności wykonywanych w postępowaniu sprawdzającym

W postępowaniu sprawdzającym wykonywane czynności dokumentuje się w formie notatek urzędowych (art. 143 § 2 kpk). Można także dołączyć pisemne oświadczenia osób.

Dążąc do sprawdzenia faktów zawartych w zawiadomieniu o przestępstwie, można wykorzystywać takie metody pracy, jak: wywiady, obserwacje, rozpytywania, zapoznanie się z dokumentami. Są to czynności pozaprocesowe i dokumentowane są w formie notatek urzędowych. Taka notatka urzędowa, zgodnie z § 22 wytycznych KGP, powinna zawierać:

– stopień, imię i nazwisko policjanta sporządzającego oraz nazwę jednostki i komórki organizacyjnej Policji;

- datę i miejsce sporządzenia;
- numer sprawy, do jakiej notatka została sporządzona;
- dane identyfikujące osoby, których notatka dotyczy;
- stwierdzenie okoliczności, których notatka dotyczy;
- podpis sporządzającego.

1.4. Czas trwania i sposoby zakończenia postępowania sprawdzającego

Postępowanie sprawdzające musi zakończyć się najpóźniej w terminie 30 dni od otrzymania zawiadomienia o przestępstwie przez organ procesowy. Określa to art. 307 § 1 kpk. Termin ten jest terminem instrukcyjnym, co oznacza, iż jego niezachowanie nie powoduje konsekwencji procesowych i wszczęcie dochodzenia lub śledztwa po upływie 30 dni od przyjęcia zawiadomienia o przestępstwie będzie skuteczne, może jednak powodować odpowiedzialność służbową. Wskazane jest podejmowanie decyzji o wszczęciu lub odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego przed upływem tego terminu, bowiem jeżeli zawiadamiający o przestępstwie lub pokrzywdzony ujawniony w trakcie postępowania sprawdzającego nie otrzymają informacji o decyzji co do wszczęcia postępowania przygotowawczego w ciągu sześciu tygodni od złożenia zawiadomienia – mogą wystąpić z zażaleniem na opieszałość organu ścigania (art. 306 § 3 kpk).

W trakcie prowadzenia postępowania sprawdzającego należy pamiętać, że jeżeli dokonane ustalenia wcześniej pozwolą na podjęcie merytorycznej decyzji co do wszczęcia lub odmowy wszczęcia postępowania przygotowawczego, dalsze prowadzenie postępowania sprawdzającego jest niedopuszczalne.

W przypadku prowadzenia czynności sprawdzających informacje, które nie stanowią zawiadomienia o przestępstwie, tj. są to własne informacje organów ścigania, nie zachodzi konieczność zachowania terminu 30-dniowego.

Postępowanie sprawdzające może zakończyć się poprzez:

1. Wydanie postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego.

Podstawą takiej decyzji merytorycznej jest zaistnienie choćby jednej ujemnej przesłanki procesowej (art. 17 § 1 kpk). Postanowienie takie może być wydane zarówno przez policjanta, jak i prokuratora. Postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa i dochodzenia, wydane przez policjanta, wymaga zatwierdzenia przez prokuratora (art. 305 § 3 kpk i art. 325e § 2 kpk). W tym też celu całość materiałów zgromadzonych w postępowaniu sprawdzającym, wraz z projektem decyzji merytorycznej, przesyła się do właściwej jednostki prokuratury, celem rozważenia zasadności jego zatwierdzenia. W przypadku niezaakceptowania sporządzonego przez policjanta projektu postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa, prokurator może wydać postanowienie o jego wszczęciu.

Wydane postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego nie tworzy zakazu jego późniejszego wszczęcia. W sytuacji gdy uzyskane zostaną nowe dane lub nastąpi zmiana w zakresie oceny danych już posiadanych, prokurator na podstawie art. 327 § 1 kpk może wydać postanowienie o podjęciu na nowo postępowania, które zakończone zostało uprzednio postanowieniem o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia.

W przypadku stwierdzenia, że czyn będący przedmiotem postępowania sprawdzającego stanowi jedynie wykroczenie, także należy wydać postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego. W tym przypadku należy podjąć dalsze czynności

w trybie przewidzianym dla wykroczeń, według procedury ustalonej w ustawie z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2013 r. poz. 395, z późn. zm.). Należy więc wykonać uwierzytelnione odpisy materiałów zgromadzonych w postępowaniu sprawdzającym i po uprawomocnieniu się postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego, przekazać je do właściwej miejscowo komórki organizacyjnej Policji prowadzącej sprawę o wykroczenia.

2. Wydanie postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego.

Decyzja organu procesowego co do wszczęcia postępowania przygotowawczego wyrażona jest w postaci postanowienia o wszczęciu dochodzenia lub śledztwa. Postanowienie o wszczęciu dochodzenia może być wydane przez prokuratora, jak i inny uprawniony organ. Postanowienie o wszczęciu śledztwa może być wydane tylko przez prokuratora. W sytuacji gdy to Policja w trakcie wykonywanych czynności zbierze materiały, które będą uzasadniały wszczęcie śledztwa, zobowiązana jest do niezwłocznego przekazania tych materiałów prokuratorowi, który ma uprawnienie do wszczęcia takiego postępowania (art. 305 § 3 kpk).

Obowiązek przesłania prokuratorowi całości zgromadzonych w sprawie materiałów obowiązuje także w przypadku gdy organ, inny niż prokurator, uzyska informację o przestępstwie i pochodzi ona z innego źródła niż zawiadomienie, czyli z własnych ustaleń czy danych, a z jej treści wynika, że dotyczy przestępstwa, w którego sprawie prowadzone jest postępowanie przygotowawcze w formie śledztwa (art. 304 § 3 kpk).

Postanowienie o wszczęciu postępowania przygotowawczego należy wydać także w sytuacji gdy w terminie 30 dni od otrzymania zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa prowadzone postępowanie sprawdzające nie doprowadziło do wyjaśnienia wątpliwości. Definiuje to art. 297 § 1 pkt 1 kpk w zw. z art. 307 § 1 kpk.

3. Sporządzenie notatki urzędowej.

Ta forma zakończenia postępowania sprawdzającego stosowana jest w sytuacji gdy postępowanie sprawdzające prowadzone było na podstawie zawiadomienia anonimowego oraz sprawdzeń własnych informacji Policji, które nie dostarczyły podstaw do wszczęcia postępowania przygotowawczego.

Anonimowe zawiadomienie o przestępstwie nie może być podstawą do tego, aby wszcząć postępowanie przygotowawcze, nie dokonawszy uprzednio sprawdzenia podanych okoliczności. Jeżeli takie anonimowe zawiadomienie o przestępstwie skierowane zostanie do prokuratora, może on dokonać osobiście sprawdzenia podanych tam danych, przekazać je Policji lub innemu uprawnionemu organowi, albo organom kontroli, polecając jednocześnie sprawdzenie przytoczonych w zawiadomieniu okoliczności i zażądać informacji o wynikach sprawdzenia, albo pozostawić je bez biegu. W przypadku niepotwierdzenia się okoliczności wskazanych w treści anonimowego zawiadomienia pozostawia się je bez biegu i bez wydawania postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia.

W przypadku gdy zawiadomienie złożone bezpośrednio do Policji dotyczyło przestępstwa, dla którego właściwą formą postępowania przygotowawczego jest dochodzenie, policjant sporządza notatkę urzędową, w której uzasadnia odstąpienie od wszczęcia postępowania przygotowawczego. Notatka ta podlega akceptacji bezpośredniego przełożonego policjanta prowadzącego postępowanie sprawdzające. Jeżeli anonimowe zawiadomienie przesłane zostało Policji przez prokuratora, kopię tej notatki należy dostarczyć prokuratorowi.

Notatkę urzędową uzasadniającą odstąpienie od wszczęcia postępowania przygotowawczego policjant sporządza także w przypadku zakończenia negatywnym rezultatem sprawdzeń własnych informacji nasuwających przypuszczenie popełnienia przestępstwa.

2. Postępowanie w niezbędnym zakresie

2.1. Istota i cel postępowania w niezbędnym zakresie

Postępowanie w niezbędnym zakresie uregulowane zostało w art. 308 kpk. Stanowi ono zespół czynności dowodowych typowych dla postępowania przygotowawczego, które na skutek złożonego zawiadomienia lub z urzędu mogą być wykonywane przez organy ścigania, jeszcze przed wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia. Istnienie tej instytucji w kpk jest podyktowane potrzebami praktyki. Zgodnie z treścią art. 303 kpk, jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, wydaje się z urzędu lub na skutek zawiadomienia o przestępstwie postanowienie o wszczęciu śledztwa, w którym określa się czyn będący przedmiotem postępowania oraz jego kwalifikację prawną. Na podstawie art. 325a kpk odpowiednio wszczyna się dochodzenie. W niektórych przypadkach wydanie postanowienia o wszczęciu postępowania przed rozpoczęciem czynności procesowych jest niemożliwe bądź utrudnione, a zwłoka w podjęciu czynności grozi bezpowrotną utratą dowodów bądź ich trwałym zniekształceniem. By zapobiec utracie, zniekształceniu lub zniszczeniu śladów i dowodów przestępstwa, ustawodawca wprowadził do postępowania karnego instytucję postępowania w niezbędnym zakresie.

Czynności dowodowe w trybie art. 308 kpk mogą być podjęte w każdej sprawie o przestępstwo ścigane z urzędu, nawet jeśli organ ścigania nie jest właściwym miejscowo lub rzeczowo do prowadzenia tego postępowania przygotowawczego. Zgodnie z art. 308 kpk prokurator albo Policja mogą w każdej sprawie przeprowadzić w niezbędnym zakresie czynności procesowe. Należy pamiętać, że art. 312 kpk wskazuje, iż uprawnienia Policji przysługują także: organom Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Służby Celnej oraz Centralnego Biura Antykorupcyjnego, w zakresie ich właściwości, a także innym organom przewidzianym w przepisach szczególnych. W sprawach, w których finansowy organ postępowania przygotowawczego jest uprawniony do prowadzenia takiego postępowania, a następnie do wniesienia i popierania aktu oskarżenia przed sądem, przez słowo „prokurator” w art. 308 § 1 kpk rozumie się także „finansowy organ postępowania przygotowawczego” (art. 122 § 1 pkt 1 kks).

Postępowanie w niezbędnym zakresie dopuszczalne jest po równoczesnym spełnieniu następujących warunków:

- istnienie danych uzasadniających podejrzenie, że popełnione zostało przestępstwo,
- brak znanych organowi procesowemu ujemnych przesłanek procesowych,
- istnienie wypadku niecierpiącego zwłoki polegającego na występowaniu realnego niebezpieczeństwa utraty, zniekształcenia lub zniszczenia śladów i dowodów przestępstwa.

Ocena, czy w danej sytuacji występuje wypadek niecierpiący zwłoki, należy do organów ścigania, które decydują o podjęciu stosownych czynności (wyrok SN z 3 maja 1983 r., I KR 74/83, OSNKW 1984, nr 3–4, poz. 35).

Podjęcie czynności procesowych w trybie art. 308 § 1 kpk jest faktycznym wszczęciem postępowania przygotowawczego w drodze dokonania czynności procesowych. Przyjmuje się, że jest ono równoznaczne z wszczęciem postępowania w sprawie, a w toku dalszych czynności organ prowadzący postępowanie wyda formalne postanowienie o wszczęciu śledztwa lub do-

chodzenia. O tym, że kpk postępowanie w niezbędnym zakresie traktuje jako integralną część postępowania przygotowawczego, świadczy § 6 art. 308 kpk stanowiący, że czas trwania śledztwa lub dochodzenia liczy się od dnia pierwszej czynności.

Należy rozróżnić postępowanie w niezbędnym zakresie prowadzone na podstawie art. 308 kpk od czynności zabezpieczających wykonywanych na podstawie art. 17 § 2 kpk. Na podstawie art. 17 § 2 kpk do chwili otrzymania wniosku lub zezwolenia władzy, od których ustawa uzależnia ściganie, organy procesowe dokonują tylko czynności niecierpiących zwłoki w celu zabezpieczenia śladów i dowodów, a także czynności zmierzających do wyjaśnienia, czy wniosek będzie złożony lub zezwolenie będzie wydane. Czynności te dotyczą w pełnym zakresie przestępstw ściganych bezwzględnie na wniosek, a w przypadku ściganych względnie wnioskowo wykonuje się je tylko w sytuacji, gdy sprawca będący osobą najbliższą w stosunku do pokrzywdzonego jest od początku znany.

Wykonywane w trybie art. 17 § 2 kpk czynności zabezpieczające nie mogą polegać na przesłuchaniu osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa.

Jeśli wniosek o ściganie lub zezwolenie władzy na ściganie uzyskano jeszcze przed ustaniem sytuacji niecierpiącej zwłoki, to czynności z art. 17 § 2 kpk mogą przerodzić się w postępowanie w niezbędnym zakresie prowadzone na podstawie art. 308 kpk.

2.2. Zakres czynności wykonywanych w postępowaniu w niezbędnym zakresie

Dopuszczalność wykonywania czynności w ramach postępowania w niezbędnym zakresie ograniczona jest wyłącznie do wypadków niecierpiących zwłoki, czyli sytuacji, gdzie tylko podjęcie natychmiastowych działań pozwoli zabezpieczyć ślady i dowody przestępstwa przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem. Dodatkowo muszą istnieć dane uzasadniające podejrzenie, że popełniono przestępstwo i nieznanie są organowi ścigania żadne przesłanki ujemne postępowania karnego. Zakres i rodzaj dopuszczalnych czynności wynika z okoliczności konkretnego przypadku. Wykraczanie poza zakres czynności koniecznych do zabezpieczeń dowodowych jest nadużyciem.

W ramach postępowania w niezbędnym zakresie dopuszczalne są wszystkie niezbędne dla zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa czynności dowodowe. Art. 308 kpk przykładowo wskazuje, że w ramach postępowania można dokonać oględzin, w razie potrzeby z udziałem biegłego, przeszukania lub czynności wymienionych w art. 74 § 2 pkt 1 kpk (ogłędziny zewnętrzne ciała oraz inne badania niepołączone z naruszeniem integralności ciała; wolno także pobrać odciski, fotografować go oraz okazać w celach rozpoznawczych innym osobom) w stosunku do osoby podejrzanej, a także przedsięwziąć wobec niej inne niezbędne czynności, nie wyłączając pobrania krwi, włosów i wydzielin organizmu.

Należy pamiętać, że nie jest jednak możliwe dokonywanie badań psychologicznych i psychiatrycznych – są one bowiem wymienione w art. 74 § 2 pkt 2 kpk, do którego nie ma odesłania w treści art. 308 § 1 kpk.

Zastosowanie art. 308 kpk ma miejsce w szczególności w takich sprawach jak np. zabójstwa, pożary i inne katastrofy, wypadki komunikacyjne, przestępstwa rozbójnicze i kradzieże z włamaniem.

W ramach postępowania w trybie art. 308 kpk przyjmuje się zawiadomienie o przestępstwie oraz przesłuchuje się świadków. Ważną czynnością dowodową dokonywaną w toku art. 308 § 1 kpk są oględziny, w razie potrzeby z udziałem biegłych i specjalistów. Zgodnie

z art. 207 § 1 kpk w razie potrzeby dokonuje się oględzin miejsca, osoby lub rzeczy. Oględzin, poza wypadkami niecierpiącymi zwłoki, dokonuje policjant prowadzący postępowanie, chyba że oględzin dokonuje prokurator. O potrzebie dokonania oględzin decyduje policjant prowadzący postępowanie lub realizujący czynności niecierpiące zwłoki, chyba że decyzję podejmie prokurator (§ 44 ust. 1 i 2 wytycznych KGP).

Ustna opinia biegłego uczestniczącego w czynnościach podejmowanych w trybie art. 308 § 1 kpk powinna być utrwalona w protokole z czynności, w związku z którą złożył opinię. Policjant może wydać postanowienie o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego już po dokonaniu czynności, jeżeli wcześniej nie mógł wydać postanowienia.

Jeżeli zachodzi podejrzenie przestępnego spowodowania śmierci, przeprowadza się oględziny zwłok. Oględzin zwłok dokonuje z reguły prokurator, a Policja wykonuje czynności pomocnicze, sporządzając dokumentację, utrwalając przebieg czynności przy użyciu urządzeń do utrwalenia obrazu lub dźwięku. W wypadkach niecierpiących zwłoki oględzin zwłok dokonuje Policja z obowiązkiem niezwłocznego powiadomienia prokuratora (art. 209 kpk). W § 54 ust. 1 wytycznych KGP ta sytuacja została sprecyzowana w ten sposób, że jeżeli zachodzi podejrzenie przestępnego spowodowania śmierci, policjant dokonuje oględzin zwłok jedynie na polecenie prokuratora, w sytuacji gdy zaniechanie natychmiastowego dokonania oględzin groziłoby utratą śladów lub dowodów przestępstwa. Oględziny zwłok dokonywane są z udziałem biegłego lekarza, w miarę możliwości specjalisty medycyny sądowej.

W ramach postępowania w niezbędnym zakresie w celu wykrycia lub zatrzymania albo przymusowego doprowadzenia osoby podejrzanej, a także w celu znalezienia rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie lub podlegających zajęciu w postępowaniu karnym, można dokonać przeszukania pomieszczeń i innych miejsc, jeżeli istnieją uzasadnione podstawy do przypuszczenia, że osoba podejrzana lub wymienione rzeczy tam się znajdują. Można też dokonać przeszukania osoby, jej odzieży i podręcznych przedmiotów (art. 219 kpk). W wypadkach niecierpiących zwłoki organ dokonujący przeszukania okazuje nakaz kierownika swojej jednostki lub legitymację służbową, a następnie zwraca się niezwłocznie do sądu lub prokuratora o zatwierdzenie przeszukania (art. 220 § 3 kpk).

W przypadku niecierpiącym zwłoki można również dokonać zatrzymania rzeczy (art. 217 kpk), czy też dokonać tymczasowego zajęcia mienia ruchomego (art. 295 kpk).

Można również przesłuchać osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa w charakterze podejrzanego przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów, jeżeli zachodzą warunki do sporządzenia takiego postanowienia. Przesłuchanie rozpoczyna się od informacji o treści zarzutu (art. 308 § 2 kpk). Treść zarzutu wpisuje się do protokołu przesłuchania podejrzanego. Zgodnie z treścią art. 71 § 1 kpk osoba ta staje się podejrzanym (za podejrzanego uważa się osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego). Ocena, czy w konkretnym przypadku zachodzi wypadek niecierpiący zwłoki uzasadniający konieczność przesłuchania osoby podejrzanej jest pozostawiona uznaniu policjanta wykonującego czynności procesowe. Musi wystąpić tu jednak obawa zatarcia śladów i dowodów przestępstwa. Obawa taka niewątpliwie zaistnieje, jeśli nie uniemożliwi się wcześniejszego porozumienia się osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa ze świadkami lub innymi osobami uczestniczącymi w przestępstwie (§ 7 ust. 4 wytycznych KGP). W powyższym wypadku, jeśli jest obowiązkowe prowadzenie śledztwa, najpóźniej w ciągu 5 dni od dnia przesłuchania wydaje się postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo, w razie braku warunków do jego sporządzenia, umarza się postępowanie w stosunku do osoby przesłuchanej (art. 308 § 3 kpk). Postanowienie o przedstawieniu zarzutów w śledztwie wydaje prokurator (art. 308 § 4 kpk). Nie jest natomiast konieczne wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów w dochodzeniu prowadzonym po uprzednim przesłuchaniu osoby podejrzanej w trybie art. 308 § 2 kpk, ponieważ w dochodzeniu takie postano-

wienie nie jest potrzebne, poza przypadkiem określonym w art. 325g § 1 kpk, tj. gdy podejrzany jest tymczasowo aresztowany.

Wykonuje się również czynności przewidziane w art. 192a kpk. W celu ograniczenia kręgu osób podejrzanych lub ustalenia wartości dowodowej ujawnionych śladów można pobrać odciski daktyloskopijne, wymaz ze śluzówki policzków, włosy, ślinę, próby pisma, zapach, wykonać fotografię osoby lub dokonać utrwalenia głosu. Po wykorzystaniu w sprawie, w której dokonano pobrania lub utrwalenia, pobrany lub utrwalony materiał zbędny dla postępowania należy niezwłocznie usunąć z akt i zniszczyć.

Zgodnie z treścią § 142 ust. 1 i 2 reg. prok. jeśli na miejscu wykonywanych czynności w trybie art. 308 kpk obecny jest prokurator, to dokonuje tych czynności osobiście lub kieruje ich przebiegiem. Prokurator w tej sytuacji podejmuje decyzje w przedmiocie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia, przekazując policjantowi (funkcjonariuszowi innego uprawnionego organu) dokonującemu czynności lub uczestniczącemu w ich wykonywaniu ustne polecenia lub wytyczne. Policjant jest obowiązany wykonywać jego polecenia dotyczące przebiegu tych czynności. Policjant może, w razie uznania takiej potrzeby, zwrócić się do prokuratora o wydanie tych poleceń na piśmie. Wówczas prokurator wydane polecenia i wytyczne potwierdza w odrębnej notatce urzędowej.

Policja obecnie nie ma obowiązku powiadamiania prokuratora o podjęciu czynności w trybie art. 308 kpk, co sprawia, że zakres ewentualnego nadzoru ze strony prokuratora jest ograniczony. Jeśli wymaga tego sytuacja, a upływ czasu może uniemożliwić skuteczne zabezpieczenie śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą lub zniekształceniem, czynności powinny być wykonywane przez policjanta natychmiast, bez zwłoki wynikającej z oczekiwania na prokuratora.

Czynnością procesową, która nie została wymieniona przez ustawodawcę, a która może i powinna być przeprowadzona w ramach czynności w niezbędnym zakresie, jest zatrzymanie sprawcy.

Podejmowane w tym trybie czynności powinny być utrwalone w formie protokolarnej, jeżeli zachodzą wymogi art. 143 kpk.

2.3. Czas trwania i sposoby zakończenia postępowania w niezbędnym zakresie

Śledztwo prowadzi prokurator (art. 311 § 1 kpk), zaś dochodzenie prowadzi Policja lub organy, o których mowa w art. 312 kpk, chyba że prowadzi je prokurator (art. 325a § 1 kpk).

Czynności w trybie art. 308 kpk mogą być dokonywane tylko w ciągu 5 dni od dnia pierwszej czynności. Czas trwania śledztwa lub dochodzenia liczy się od dnia pierwszej czynności. Trzeba pamiętać, że czynności procesowe w niezbędnym zakresie mogą być przeprowadzane jedynie w granicach koniecznych dla zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa. Oznacza to, że gdy ślady te zostaną odpowiednio zabezpieczone i pojawi się faktyczna możliwość wydania postanowienia o wszczęciu postępowania, to należy tego niezwłocznie dokonać.

Postępowanie w niezbędnym zakresie, jeżeli jest prowadzone przez policjanta, może on zakończyć:

- 1) wydając postanowienie o wszczęciu dochodzenia – w razie uprzedniego przeprowadzenia postępowania w niezbędnym zakresie, jeżeli istnieją przesłanki do wydania postanowienia o wszczęciu dochodzenia, należy je wydać niezwłocznie; postanowienie o wszczęciu dochodzenia należy wydać, jeżeli niezwłocznie po wykonaniu czynności w trybie art. 308 § 1 kpk

- nie wydano decyzji kończącej postępowanie bądź nie przekazano postępowania do innego organu lub do właściwej miejscowo jednostki Policji;
- 2) wydając postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego – w przypadku gdy zaistnieją podstawy do umorzenia postępowania śledztwa/dochodzenia, wydaje się postanowienie o umorzeniu bez uprzedniego postanowienia o jego wszczęciu (§ 142 ust. 4 reg. prok.); postanowienie o umorzeniu wydane przez Policję zatwierdza prokurator (art. 305 § 3 kpk);
 - 3) wydając postanowienie o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw – jeżeli dane uzyskane w toku czynności, o których mowa w art. 308 § 1 kpk nie stwarzają dostatecznych podstaw do wykrycia sprawcy w drodze dalszych czynności procesowych, można wydać postanowienie o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw (art. 325f § 1 kpk);
 - 4) przekazując sprawę prokuratorowi – po dokonaniu czynności w sprawach, w których prowadzenie śledztwa przez prokuratora jest obowiązkowe, prowadzący postępowanie przekazuje sprawę niezwłocznie prokuratorowi; jeśli istnieje konieczność kontynuowania postępowania przygotowawczego w formie śledztwa prokurator niezwłocznie po otrzymaniu akt sprawy od Policji lub innego uprawnionego organu niezwłocznie wydaje postanowienie o jego wszczęciu (§ 142 ust. 3 reg. prok.);
 - 5) przekazując sprawę innemu organowi.

3. Przesłanki procesowe będące podstawą odmowy wszczęcia postępowania przygotowawczego i umorzenia postępowania w niezbędnym zakresie

3.1. Charakterystyka przesłanek procesowych

Przesłanki procesowe to okoliczności, które decydują o dopuszczalności lub niedopuszczalności procesu karnego. Dzielimy je na przesłanki dodatnie i ujemne. Przesłanki procesowe dodatnie to takie, które muszą zaistnieć, aby postępowanie było dopuszczalne. Natomiast przesłanki ujemne to takie, które powodują, że wszczęcie i prowadzenie postępowania jest niedopuszczalne. Nie wszystkie jednak z ujemnych przesłanek procesowych, które zostały zawarte w art. 17 § 1 kpk, dają podstawę do wydania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego lub wydania postanowienia o umorzeniu postępowania prowadzonego w niezbędnym zakresie. Dlatego też poniżej omówione zostaną te z nich, które mogą stanowić podstawę takich decyzji.

1) „Czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia”

Określenie „czynu nie popełniono” dotyczy sytuacji, gdy do czynu w ogóle nie doszło lub gdy czynu nie popełniła dana osoba. Jeżeli zaistnieje ta ostatnio wymieniona sytuacja, a równocześnie nie wykryto faktycznego sprawcy czynu, to takie postępowanie należy umorzyć w stosunku do danego podejrzanego wobec niepopełnienia czynu przestępnego, a w sprawie wobec niewykrycia sprawcy.

Określenie „czynu nie popełniono” będzie stosowane także w sytuacji, gdy osoba zawiadania o dokonanej na jej szkodę kradzieży pojazdu, kiedy to sama pozostawiła ten pojazd w danym miejscu lub pojazd ten za jej zgodą został oddany przez jej współmałżonka do warsztatu naprawczego, a ona o tych faktach zapomniała.

Określenie „brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia czynu” oznacza, że wykonane czynności sprawdzające lub czynności w niezbędnym zakresie nie potwierdziły popełnienia przestępstwa i nie dały podstawy faktycznej do wszczęcia postępowania przygotowawczego w danej sprawie. Tym samym nie jest możliwe wydanie postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego na podstawie art. 303 kpk, gdyż zaistniał brak uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa.

Przykładem takiej sytuacji będzie to, że po uzyskaniu zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa organ podjął i wykonał czynności procesowe (w tym np. oględziny miejsca, przesłuchania świadków, zatrzymania rzeczy, np. nagrania z monitoringu, zabezpieczenia dokumentacji księgowej i innej) i pozaprocesowe, które nie dały mu uzasadnionego podejrzenia, że to przestępstwo zostało popełnione, ale także nie doprowadziły do jednoznacznego stwierdzenia, że takiego przestępstwa nie popełniono i zawiadomienie jest jedynie fikcyjne.

2) „Czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego”

Określenie „czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego” oznacza, że zaistniały czyn nie zawiera w sobie elementów określanych mianem „ustawowe znamiona przestępstwa”.

Przykładem tej przesłanki będzie sytuacja, kiedy osoba składa zawiadomienie o fakcie kierowania wobec niej groźby popełnienia na jej szkodę przestępstwa (art. 190 § 1 kk) i jednocześnie w treści swoich zeznań podaje, że groźba ta nie wzbudza w niej uzasadnionej obawy, że będzie spełniona. Element istnienia u pokrzywdzonego uzasadnionej obawy, że kierowana wobec niego groźba będzie spełniona, jest wymogiem wynikającym z zapisu treści art. 190 § 1 kk.

Innym przykładem zastosowania tej przesłanki będzie sytuacja, gdzie na skutek naruszenia, chociażby nieumyślnie, zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, obrażeń ciała określonych w art. 157 § 1 kk, śmierci albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, dozna tylko osoba, która dopuściła się naruszenia tych zasad.

W opisanej sytuacji nie zostały wyczerpane ustawowe znamiona przestępstwa wypadku komunikacyjnego zdefiniowanego w art. 177 kk.

3) „Ustawa stanowi, że sprawca nie podlega karze”

Wydanie postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego lub umorzenia postępowania w niezbędnym zakresie na podstawie tej przesłanki następuje tylko w wypadkach, gdy konkretny zapis ustawy stanowi, że sprawca „nie podlega karze”. Przykładami tu mogą być:

- 1) art. 15 § 1 kk – nie podlega karze za usiłowanie, kto dobrowolnie odstąpił od dokonania lub zapobiegł skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego;
- 2) art. 17 § 1 kk – nie podlega karze za przygotowanie, kto dobrowolnie od niego odstąpił, w szczególności zniszczył przygotowane środki lub zapobiegł skorzystaniu z nich w przyszłości; w razie wejścia w porozumienie z inną osobą w celu popełnienia czynu zabronionego, nie podlega karze ten, kto nadto podjął istotne starania zmierzające do zapobieżenia dokonaniu;
- 3) art. 23 § 1 kk – nie podlega karze współdziałający, który dobrowolnie zapobiegł dokonaniu czynu zabronionego;
- 4) art. 233 § 3 kk – nie podlega karze, kto, nie wiedząc o prawie odmowy zeznania lub odpowiedzi na pytania, składa fałszywe zeznanie z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższemu;
- 5) art. 239 § 2 kk – nie podlega karze sprawca, który ukrywa osobę najbliższą;
- 6) art. 229 § 6 kk – nie podlega karze sprawca przestępstwa łapownictwa czynnego, jeżeli korzyść majątkowa lub osobista albo ich obietnica zostały przyjęte przez osobę pełniącą funkcję publiczną, a sprawca zawiadomił o tym fakcie organ ścigania i ujawnił wszystkie istotne okoliczności przestępstwa, zanim organ ten o nim się dowiedział.

4) „Oskarżony zmarł”

Przesłanka ta zawiera określenie „oskarżony”, ale na podstawie art. 71 § 3 kpk odpowiednie przepisy mają zastosowanie także do podejrzanego. Oskarżony w postępowaniu sądowym, tak jak podejrzany w postępowaniu przygotowawczym, to strona procesowa. W przypadku jego śmierci następuje więc brak jednej strony procesowej.

Przesłanka ta będzie stosowana jako podstawa umorzenia, zarówno w sytuacji, gdy będziemy mieli do czynienia z osobą, która miała już status podejrzanego i zmarła, jak również w sytuacji, gdy nastąpił zgon osoby, która jeszcze nie wystąpiła w postępowaniu w charakterze podejrzanego, ale z zebranego w sprawie materiału dowodowego wynikało, że to właśnie ona jest sprawcą przestępstwa. W tym ostatnim przypadku formalne postawienie danej osoby w stan podejrzenia nie jest możliwy, właśnie ze względu na jej zgon.

Brak strony procesowej, jaką jest oskarżony, nie stoi jednak na przeszkodzie przeprowadzenia postępowania kasacyjnego oraz wznowienia postępowania na jego korzyść.

Przesłanka „oskarżony zmarł” stosowana jest także na etapie postępowania wykonawczego. Zgodnie z art. 15 § 1 kkw powodem umorzenia postępowania wykonawczego będzie śmierć prawomocnie skazanego.

5) „Nastąpiło przedawnienie karalności”

Art. 101 § 1 kk stanowi, że karalność przestępstwa ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło lat:

- 1) 30 – gdy czyn stanowi zbrodnię zabójstwa,
- 2) 20 – gdy czyn stanowi inną zbrodnię,
- 2a) 15 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat,
- 3) 10 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lata,
- 4) 5 – gdy chodzi o pozostałe występki.

Zgodnie z art. 101 § 2 kk karalność przestępstwa ściganego z oskarżenia prywatnego ustaje z upływem roku od czasu, gdy pokrzywdzony dowiedział się o osobie sprawcy przestępstwa, nie później jednak niż z upływem 3 lat od czasu jego popełnienia.

Zgodnie z art. 101 § 3 kk w wypadkach przewidzianych w § 1 lub 2 tego artykułu, jeżeli dokonanie przestępstwa zależy od nastąpienia określonego w ustawie skutku, bieg przedawnienia rozpoczyna się od czasu, gdy skutek nastąpił.

Art. 101 § 4 kk wskazuje, że przedawnienie karalności przestępstw określonych w art. 199 § 2 i 3, art. 200, art. 202 § 2 i 4 oraz art. 204 § 3, jak również przestępstw określonych w art. 197, art. 201, 202 § 3, art. 203 i art. 204 § 4, w przypadku gdy pokrzywdzonym jest małoletni – nie może nastąpić przed upływem 5 lat od ukończenia przez pokrzywdzonego 18 lat.

Bieg terminu przedawnienia może zostać zakłócony w wyniku okoliczności podanych w art. 104 kk, tj. przedawnienie nie biegnie, jeżeli przepis ustawy nie pozwala na wszczęcie lub dalsze prowadzenie postępowania karnego (przykładem tu mogą być sytuacje dotyczące osób objętych immunitetem krajowym formalnym, tj. m.in. posłowie, senatorowie itp.); nie dotyczy to jednak braku wniosku albo oskarżenia prywatnego.

Przedawnienie w stosunku do przestępstw określonych w art. 144 kk, 145 § 2 lub 3 kk, 338 § 1 lub 2 kk oraz w art. 339 kk biegnie od chwili uczynienia zadość obowiązkowi albo od chwili, w której na sprawcy obowiązek przestał ciążyć.

Zgodnie z art. 105 § 1 i 2 kk przepisów art. 101–103 nie stosuje się do zbrodni przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstw wojennych, a także do umyślnego przestępstwa: zabójstwa, ciężkiego uszkodzenia ciała, ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności łączonego ze szczególnym udręczeniem, popełnionego przez funkcjonariusza publicznego w związku z pełnieniem obowiązków służbowych.

Mówiąc o przedawnieniu karalności, należy wspomnieć o treści art. 102 kk, który stanowi, że „jeżeli w okresie przewidzianym w art. 101 kk wszczęto postępowanie przeciwko osobie, karalność popełnionego przez nią przestępstwa określonego w § 1 pkt 1–3 ustaje z upływem

10 lat, a w pozostałych wypadkach – z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu”. Okoliczności wskazane w art. 102 kk nie będą miały zastosowania przy postępowaniu sprawdzającym, jak również postępowaniu w niezbędnym zakresie, ale koniecznym wydawało się dokonać o nich wzmianki.

6) „Postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się”

W sytuacji, kiedy organ procesowy na podstawie przeprowadzonej analizy zgromadzonych materiałów stwierdzi, że postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone, obowiązany jest przestrzegać powagi rzeczy osadzonej.

„Postępowanie wcześniej wszczęte toczy się”

Sytuacja taka zachodzi wtedy, gdy organ procesowy wszczął postępowanie w sprawie konkretnego czynu popełnionego przez konkretną osobę. Na podstawie tej przesłanki niedopuszczalne jest, aby prowadzone były dwa procesy o ten sam czyn, przeciwko tej samej osobie.

7) „Sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych”

Ograniczenie to obejmuje osoby objęte immunitetem materialnym, który uchyla karalność przestępstwa.

8) „Brak skargi uprawnionego oskarżyciela”

Przesłanka ta dotyczy postępowania przed sądem. Skargą jest akt oskarżenia wnoszony przez oskarżyciela publicznego lub skarga pokrzywdzonego dotkniętego przestępstwem ściganym z oskarżenia prywatnego.

9) „Brak wymaganego zezwolenia na ściganie lub wniosku o ściganie pochodzącego od osoby uprawnionej, chyba że ustawa stanowi inaczej”

„Brak wymaganego zezwolenia na ściganie” dotyczy osób objętych immunitetem formalnym. Immunitet ten nie uchyla karalności czynu. W takiej sytuacji pociągnięcie do odpowiedzialności karnej osoby objętej takim immunitetem, będzie możliwe jedynie po uzyskaniu zezwolenia na ściganie odpowiedniej władzy.

„Brak wniosku o ściganie pochodzącego od osoby uprawnionej, chyba że ustawa stanowi inaczej”. Przesłanka ta dotyczy przestępstw ściganych na wniosek pokrzywdzonego, który to jest uprawniony do jego złożenia. Sytuacja ta dotyczy przestępstw bezwzględnie wnioskowych i względnie wnioskowych. Z chwilą złożenia wniosku o ściganie przez pokrzywdzonego postępowanie toczy się z urzędu. Wniosek o ściganie jest wyrazem woli pokrzywdzonego. Procedura złożenia i cofnięcia wniosku o ściganie karne została zdefiniowana w art. 12 kpk. Biorąc powyższe pod uwagę, brak wniosku o ściganie od pokrzywdzonego zamyka organowi możliwość wszczęcia i prowadzenia postępowania przygotowawczego w danej sprawie.

10) „Zachodzi inna okoliczność wyłączająca ściganie”

W ramach tej przesłanki należy wymienić amnestię, abolicję oraz akt łaski stosowany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. W orzecznictwie Sądu najwyższego przeważa stanowisko, że do innych okoliczności wyłączających ściganie w rozumieniu art. 17 § 1 pkt 11 kpk należy zaliczyć także brak zgody państwa wydającego w trybie ekstradycji lub Europejskiego Nakazu Aresztowania (ENA) na pociągnięcie oskarżonego do odpowiedzialności karnej.

Amnestia dotyczy postępowania wykonawczego i polega na tym, że łagodzi się lub znosi skutki skazania.

Abolicja (generalny akt łaski) dotyczy postępowania przygotowawczego lub sądowego. Polega na darowaniu i puszczeniu w niepamięć określonego przestępstwa, za które jeszcze nie nastąpiło prawomocne skazanie. Powoduje więc zakaz wszczynania i prowadzenia postępowania.

Akt łaski Prezydenta RP definiuje art. 139 Konstytucji RP oraz przepisy kpk – art. 560–568 kpk. Może mieć on miejsce w indywidualnych sprawach po uprawomocnieniu się wyroku skazującego i może likwidować lub łagodzić skutki skazania.

Brak zgody państwa wydającego w trybie ekstradycji lub ENA na pociągnięcie oskarżonego do odpowiedzialności karnej zostało wskazane w art. 596 kpk, który stanowi, że „Osoba wydana nie może być bez zgody państwa wydającego ścigana, skazana ani pozbawiona wolności w celu wykonania kary za inne przestępstwo popełnione przed dniem wydania niż to, w związku z którym nastąpiło wydanie”.

Literatura

- Curyło J., *Postępowanie w niezbędnym zakresie – art. 308 kpk*, „Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny Szkoły Policji w Pile” 2011, nr 3–4 (8–9), Wydawnictwo Szkoły Policji w Pile.
- Curyło J., *Przyjęcie informacji o przestępstwie. Postępowanie sprawdzające. Odmowa wszczęcia postępowania. Wszczęcie postępowania przygotowawczego*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Pile, 2011.
- Grajewski J., Paprzycki L.K., Steinborn S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, tom I, wydanie 3, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
- Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wydanie 6, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2008.
- Kudrelek J., Wojciechowska I., *Postępowanie przygotowawcze. Wybrane zagadnienia, orzecznictwo, przykłady*, Wydawnictwo WSPol, Szczytno 2008.
- Szyprowski B., *Postępowanie w niezbędnym zakresie jako faktyczne wszczęcie postępowania przygotowawczego*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 11, s. 140–167.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 2013 r. poz. 186, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2013 r. poz. 395, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz. U. Nr 49, poz. 296, z późn. zm.).
- Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (Dz. Urz. KGP z 2012 r. poz. 7, z późn. zm.).

Orzecznictwo

- Wyrok SN z 3 maja 1983 r., I KR 74/83, OSNKW 1984, nr 3–4, poz. 35.